

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (FAL)

PAPILA RA VUNHARHU (P3)

HUKURI 2023

TIMARAKA: 100

NKARHI: Tiawara ti $2\frac{1}{2}$

Papila leri ra swivutiso ri na tipheji ta 6.

SWITSUNDZUXO NA VUXOKOXOKO

1. Papila leri ri avanyisiwile hi SWIYENGE SWINHARHU:

XIYENGE XA A: Xitsalwana	(50)
XIYENGE XA B: Xitshuriwa xa xitsalwambiko xo leha	(30)
XIYENGE XA C: Xitshuriwa xa xitsalwambiko xo koma	(20)
2. Hlamula xivutiso XIN'WE eka XIYENGE XIN'WANA na XIN'WANA.
3. Tsala hi ririmi leri u kamberiwaka hi rona.
4. Sungula XIYENGE XIN'WANA na XIN'WANA eka pheji YINTSHWA.
5. U fanele u kunguhata (Xik.: hi ku tirhisa mepe wa miehleketo/dayagiramu/ chati ya nkhlukelano/marito ya nkoka), hlela no hlayisisa ntirho wa wena. Nkunguhato wu fanele wu vonaka EMAHLWENI ka xitshuriwa xin'wana na xin'wana.
6. Minkunguhato hinkwayo yi fanele yi kombisiwa. U tsundzuxiwa ku endla nkhwati ehansi ka minkunguhato hinkwayo.
7. U tsundzuxiwa swinene ku tirhisa minkarhi hikwalomu ka:

XIYENGE XA A: Timinete ta 80
XIYENGE XA B: Timinete ta 40
XIYENGE XA C: Timinete ta 30
8. Nombora tinhlamulo tanihilaha ti nomboriweke hakona eka papila leri ra swivutiso hi mfanelo.
9. Tsala nhlokomhaka leyi faneleke eka nhlamulo YIN'WANA na YIN'WANA.
10. Nhlokomhaka YI NGA tekeriwi enhlokweni loko ku hlayiwa ntsengo wa marito.
11. Tsala swi basa no vonaka.

XIYENGE XA A: XITSALWANA**XIVUTISO XA 1****SWILETELO:**

- Hlawula nhlokomhaka YIN'WE ntsena leyi u yi twisisaka swinene kutani u tsala xitsalwana hi yona kambe u nga humi emhakeni.
- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwana xa wena xi fanele ku va na kwalomu ka 250–300 wa marito.

- 1.1 Siku rero ndzi hleke ndzi tiphina. [50]
- 1.2 Loko a ndzi ri mukhanselara wa ndhawu ya ka hina. [50]
- 1.3 Timhaka ta vukhongereri eAfrika-Dzonga. [50]
- 1.4 Ku kuma ntirho masiku lawa a hi mhaka yo olova. Pfumela kumbe u kaneta. [50]
- 1.5 Vunene na vubihi byo va mfumo wu nyika mali ya mpfuneto eka vantshwa lava nga tirhiki. [50]

Hlawula xifaniso XIN'WE eka leswi nga laha hansi kutani u tsala xitsalwana hi xona. Tsala nomboro ya xivutiso xa (1.6, 1.7 kumbe 1.8), u tlhela u nyika nhlokomhaka leyi faneleke.

Lemuka: Ku fanele ku va na vuxaka exikarhi ka nhlokomhaka na xifaniso lexi u xi hlawuleke.

1.6

[Xi huma eka: www.gettyimages.com]

[50]

1.7

[Xi huma eka: www.loeriescall.com]

[50]

1.8

[Xi huma eka: www.eatthis.com]

[50]

NTSENGO WA XIYENGE XA A:

50

XIYENGE XA B: XITSHURIWA XA XITSALWAMBIKO XO LEHA**XIVUTISO XA 2****SWILETELO:**

- Hlawula nhlokomhaka YIN'WE ntsena leyi u yi twisisaka swinene kutani u tsala xitsalwambiko hi yona, kambe u nga humi emhakeni.
- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwambiko xa wena xi fanele ku va na kwalomu ka 120–150 wa marito.
- Sungula nhlamulo ya wena eka PHEJI YINTSHWA.

2.1 IMEYILI

Tsalela munghana wa wena imeyili u n'wi tivisa leswi u lavaka ku endla swona endzhaku ka ku pasa Giredi ya 12.

[30]**2.2 ATIKILI YA PHEPHAHUNGU**

Ku na munhu wo karhi endhawini ya ka n'wina loyi a tile ku ta dyondzisa vantshwa hi tindlela to tisungulela mabindzu. Tanihi muteki wa mahungu tsala atikili ya phephahungu u rungula mhaka leyi.

[30]**2.3 NHLUTO**

Tsala nhluto wa filimi leyi wa ha ku yi vonaka.

[30]**2.4 N'WANGULANO**

Tsala n'wangulano exikarhi ka muongori na muvabyi loyi a nga tlula masiku yo karhi a nga ti a ta teka maphilisi ya n'hweti na n'hweti.

[30]**NTSENGO WA XIYENGE XA B: 30**

XIYENGE XA C: XITSHURIWA XA XITSALWAMBIKO XO KOMA**XIVUTISO XA 3****SWILETELO:**

- Hlawula nhlokomhaka YIN'WE ntsena leyi u yi twisisaka swinene kutani u tsala xitsalwambiko hi yona, kambe u nga humi emhakeni.
- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwambiko xa wena xi fanele ku va na kwalomu ka 80–100 wa marito. (U nga tluli pheji yin'we yo hlamulela eka yona.)
- Sungula nhlamulo ya wena eka PHEJI YINTSHWA.

3.1 FULAYARA

U na makungu yo pfula bindzu ro xavisa achaar. Tsala fulayara u tivisa vanhu hi bindzu leri.

[20]**3.2 HUNGU RO KOMA**

Tsala ku angulana ka vanghana vambirhi hi hungu ro koma laha va hlamulanaka ka ntlhanu va bula hi leswi va tiphineke hi swona hi Muggivela.

[20]**3.3 SWILERISO**

Tsala swileriso swa khume leswi faneleke ku landzeleriwa hi vadyondzi va tilasi ya n'wina ku antswisa matikhomelo na madyondzelo lamanene etlilasini.

[20]

NTSENGO WA XIYENGE XA C: 20
NTSENGO WA TIMARAKA: 100